

Pamiętaj o śmierci. Rozmowa Mistrza Polikarpa ze Śmiercią

- [Pamiętaj o śmierci. Rozmowa Mistrza Polikarpa ze Śmiercią](#)

Bibliografia:

- Źródło: *Wywiad*, [w:] Miron Białoszewski, *Poezja polska od średniowiecza do współczesności*, wybór Jerzy Polanicki, Anna Rajca, Warszawa 2000, s. 626–628.
- Źródło: Maciej Włodarski, *Ars moriendi w literaturze polskiej XV i XVI w*, Kraków 1987, s. 7–13.
- Źródło: *Skarga umierającego*, [w:] Wojciech Ryszard Rzepka, Wiesław Wydra, *Chrestomatia staropolska. Teksty do roku 1543*, Wrocław 1995, s. 278–280.
- Źródło: *Dialog mistrza Polikarpa ze Śmiercią*, [w:] Wojciech Ryszard Rzepka, Wiesław Wydra, *Chrestomatia staropolska. Teksty do roku 1543*, Wrocław 1995, s. 268.

Pamiętaj o śmierci. Rozmowa Mistrza Polikarpa ze Śmiercią

Pochód tańca śmierci

Źródło: Wenceslas Hollar, Thomas Fisher Rare Book Library, Toronto, domena publiczna.

Motyw śmierci w średniowieczu miał ogromne znaczenie w teologii, filozofii i sztuce. Temat dość powszechnie eksponowano, aby wpoić ludziom myśl o nieuchronnym końcu życia.

Już wiesz

Narysuj, jak wyobrażasz sobie śmierć.

Źródło: Learnetic SA, licencja: CC BY 4.0.

Śmierć jako element egzystencji

W średniowieczu śmierć postrzegano jako niezwykle istotny moment egzystencji człowieka. Zgon nie kończył wszystkiego, lecz był początkiem wieczności.

Teologia uczyła, że po śmierci następuje albo niebo, albo piekło. Do takiej chwili należy się więc odpowiednio przygotować, bo złe umieranie (np. narzekanie na ból, brak zgody z rodziną) może udaremnić trud dobrego [życia](#).

Aby nauczyć wiernych, jak powinno się umierać, księża i zakonnicy stosowali kilka metod. Wygłaszano kazania, np. pogrzebowe. Układano pieśni, w których była mowa o „rzeczach” [eschatologicznych](#). Modlono się o dobrą śmierć. Powstały odrębne gatunki sztuki, w których umieranie było podstawowym tematem. A tematy te to *danse macabre* i *ars moriendi*.

Definicja: danse macabre (franc.)

taniec śmierci; jeden z najpopularniejszych motywów w sztuce plastycznej i literaturze średniowiecznej, powstały pod koniec XIII wieku; taniec śmierci przedstawiał korowód tytułowej postaci (zwykle kościotrupa) i reprezentantów różnych płci, wieku, zawodów, funkcji itd.; zadaniem [danse macabre](#) było uzmysłowienie równości wszystkich ludzi wobec śmierci

Dla zainteresowanych

W Polsce motyw odzyskał popularność w baroku. Z tego okresu pochodzi jedna z najciekawszych realizacji tematu, czyli obraz z kościoła Bernardynów w Krakowie.

Taniec śmierci

Źródło: a. nn., olej na płótnie, kościół ojców Bernardynów w Krakowie, domena publiczna.

Ćwiczenie 1

Przyjrzyj się dziełu i poszukaj jak najwięcej elementów uzasadniających tytuł *Taniec śmierci*.

Definicja: ars moriendi (łac.)

sztuka umierania; popularny w średniowieczu gatunek literatury i sztuki, realizowany również w postaci traktatów teologicznych; zadaniem *ars moriendi* (inna nazwa: *ars bene moriendi* – „sztuka dobrego umierania”) było uzmysłowienie umierającemu (*moribundus*) i jego otoczeniu, np. rodzinie, jak dramatycznym momentem jest śmierć; to w czasie zgonu diabeł przypuszczał ostatni atak

Ars moriendi

Źródło: Mistrz E.S. (nieznany z imienia niemiecki grafik i złotnik), ryt, The Ashmolean Museum, domena publiczna.

Polecenie 1

Zapoznaj się z powyższą ryciną i poszukaj tych elementów, które dawały nadzieję na szczęście wieczne w niebie.

Jak pewien mistrz spotkał śmierć...

Ilustracja z *Kroniki norymberskiej*

Źródło: a. nn., 1493, domena publiczna.

Polecenie 2

Wyjaśnij, dlaczego postaci przedstawione na ilustracji grają na instrumentach i tańczą.

Rozmowa Mistrza Polikarpa ze Śmiercią (*Dialog Mistrza Polikarpa ze Śmiercią*) to jedno z najważniejszych dzieł polskiego średniowiecza. Żyjący w XV wieku nieznany autor przekształcił anonimowy łaciński *Dialogus magistri Polycarpi cum morte* z XIII wieku. Przeróbka ma wyższą jakość niż oryginał: polega ona nie tylko na przeniesieniu z łaciny na polszczyznę i z prozy na wiersz, ale też na nadaniu utworowi charakteru satyrycznego. Nudny wykład o umieraniu polski twórca zastąpił dialogiem, w którym Śmierć wyjaśnia Polikarpowi swoje pochodzenie i tajniki swego fachu.

Utwór nie zachował się w całości. Znamy tylko 498 wersów. O popularności dzieła świadczy fakt, że aluzje do niego poczynił w połowie XVI wieku Mikołaj Rej. W tym samym stuleciu *Rozmowę...* przetłumaczono na język ruski. Wiersz ma charakter dramatyczny i prawdopodobnie prezentowano go w przykościelnych teatrach.

” Rozmowa Mistrza Polikarpa ze Śmiercią

[De Morte. Prologus](#)

Gospodzinie wszechmogący,
Nade wszystko stworzenie większy,
Pomoży mi to działo słożyć,
Bych je mógł pilnie wyłożyć
Ku twej fały rozmnożeniu,
Ku ludzkiemu polepszeniu!
Wszyscy ludzie, posłuchajcie,
Okrutność śmirci poznajcie! –
Wy, co jej nizacz nie macie,
Przy skonaniu ją poznacie.
Bądź to stary albo młody,
Żadny nie ujdzie śmiertelnej szkody;
Kogo koli śmierć udusi,
Každy w jej szkole być musi;
Dziwno się swym żakom stawi,
Każdego żywota zbawi.
Przykład o tem chcę powiedzieć,
Słuchaj tego, kto chce wiedzieć!
[...]

Źródło: *Dialog mistrza Polikarpa ze Śmiercią*, [w:] Wojciech Ryszard Rzepka, Wiesław Wydra, *Chrestomatia staropolska. Teksty do roku 1543*, Wrocław 1995, s. 268.

Ćwiczenie 2

Podziel przywołany fragment utworu na części.

Ćwiczenie 3

Po lekturze wiersza wyjaśnij, jaki jest, zdaniem autora, warunek powstania dobrego dzieła.

Ćwiczenie 4

Na podstawie tekstu *Rozmowy...* określ rolę twórcy (pisarza, malarza, rzeźbiarza).

Ćwiczenie 5

Określ, w jaki sposób utwór docierał do odbiorców. Wskaż właściwy cytat.

Ćwiczenie 6

Wyjaśnij, czego można dowiedzieć się na temat Śmierci, na podstawie powyższego fragmentu *Rozmowy*...

” Rozmowa Mistrza Polikarpa ze Śmiercią

Polikarpus, tak [wezwany](#),
Mędrzec wielki, mistrz [wybrany](#),
Prosił Boga o to [prawie](#),
By uźrzał śmierć [w jej postawie](#).
Gdy się moglił Bogu wiele,
[Ostał wszech ludzi](#) w kościele,
Uźrzał człowieka nagiego,
[Przyrodzenia niewieściego](#),
Obraza wielmi [skaradego](#),
[Łoktuszą](#) przepasanego.
Chuda, blada, żółte lice
Łszczy się jako [miednica](#);
Upadł ci jej koniec nosa,
Z oczu płynie krwawa rosa;
Przewiązała głowę chustą
Jako [samojedź](#) krzywousta;
Nie było warg u jej gęby,
Poziwając skrzyta zęby;
[Miece oczy zawracając](#),
Groźną kosę w ręku mając;
Goła głowa, przykra mowa,
Ze wszech stron skarada postawa –
Wypięła żebra i kości,

Groźno siecze przez lutości.

Mistrz widząc obraz skarady,

Żółte oczy, zywot blady,

Groźno się tego przeleknął,

Padł na ziemię, eże stęknął.

[...]

Źródło: *Dialog mistrza Polikarpa ze Śmiercią*, [w:] Wojciech Ryszard Rzepka, Wiesław Wydra, *Chrestomatia staropolska. Teksty do roku 1543*, Wrocław 1995, s. 268.

Hans Holbein (młodszy) *Taniec śmierci*

Źródło: Hans Holbein (młodszy), *Taniec śmierci*, 1525, rycina, domena publiczna.

Polecenie 3

Przyjrzyj się rekwizytom, które znajdują się rycinie Holbeina . Wyjaśnij ich symbolikę.

Ćwiczenie 7

Określ, co przywołany fragment *Rozmowy...* mówi o Polikarpie. Scharakteryzuj tę postać.

Ćwiczenie 8

Wyjaśnij, co jest atrybutem śmierci.

Ćwiczenie 9

Źródło: Contentplus.pl sp. z o.o., licencja: CC BY 3.0.

Ćwiczenie 10

Napisz, dlaczego autor *Rozmowy...* podkreślił, że Polikarp spotkał Śmierć w kościele.

Ćwiczenie 11

Opisz wygląd Śmierci. Określ, jakich środków stylistycznych użył autor, by zaprezentować Śmierć.

Guyot Marchant [czyt. gujo marchą], *Danse macabre*, 1486

Źródło: Guyot Marchant, drzeworyt, domena publiczna.

Polecenie 4

Zapoznaj się z powyższym drzeworytem i wyjaśnij, kim są postacie zabierane przez Śmierć. Czemu służy taki ich dobór?

” Rozmowa Mistrza Polikarpa ze Śmiercią

[...]

Powiem tobie przespiecznie:

Stworzyciel wszego stworzenia
[Pożyczył](#) mi takiej mocy,
Bych morzyła we dnie i w nocy.
Morzę na wschod, na południe,
A [umiem to działa cudnie](#).
Od północy do zachodu
Chodzę [nie pytając brodu](#).
Toć me nawięcsze wiesiele,
Gdy mam morzyć żywych wiele:
[...]
Toć jest mojej mocy znamię –
Morzę wszystko ludzkie plemię:
Morzę mądre i też [wiły](#),
W tym skazuję swoje siły;
I chorego, i zdrowego,
Zbawię żywota każdego;
[Lubo](#) stary, lubo młody,
Każdemu ma kosa zgodzi;
Bądź ubodzy i bogaci,
[Szwytki](#) ma kosa potraci;
Wojewody i [czestniki](#),
Wszystki [świeckie miłośniki](#),
Bądź książęta albo [grabie](#),
Wszystki ja pobierzę k sobie.
Ja s krola koronę [semknę](#),
Za włosy ji pod kosę wemknę;
Też bywam w cesarskiej [sieni](#),
Zimie, lecie i w jesieni.
Filozofy i [gwiazdarze](#),
Wszystki [na swej stawiam sparze](#);

Rzemieślniki, kupce i oracze,
Każdy przed mą kosą skacze;
Wszytki zdradźce i [lifniki](#)
Zostawię je nieboszczyki.

[...]

Ja zabiła [Golijasa](#),
Annasza i Kajifasza,
Ja Judasza obiesiła
I dwu łotru na krzyż wbiła;

[...]

Mam moc nad ludźmi dobrymi,
Ale więcej nade złemi;

[...]

Źródło: *Dialog mistrza Polikarpa ze Śmiercią*, [w:] Wojciech Ryszard Rzepka, Wiesław Wydra, *Chrestomatia staropolska. Teksty do roku 1543*, Wrocław 1995, s. 268.

Ćwiczenie 12

Wyjaśnij, kiedy i gdzie działa Śmierć. Zacytuj odpowiednie fragmenty.

Ćwiczenie 13

Napisz, skąd Śmierć czerpie siły do działania.

Ćwiczenie 14

Wyjaśnij, jakiego środka stylistycznego użył autor, aby wskazać osoby podległe władzy Śmierci.

Ćwiczenie 15

Śmierć wymienia funkcje i zawody osób podległych jej władzy. Napisz, w jakim celu to robi.

Ćwiczenie 16

Wyjaśnij, kim były osoby, które Śmierć wymieniła z imienia. O czym świadczy fakt, że już nie żyją?

Definicja: ubi sunt

(łac. „gdzież są”) skrót łacińskiego pytania: *Ubi sunt qui ante nos fuerunt?* („Gdzie są ci, którzy byli przed nami?”); stosuje się go, aby nazwać motyw przemijania i marności egzystencji człowieka; zazwyczaj [topos](#) ten realizowano w postaci wyliczenia (enumeracji) możliwych tego świata, którzy musieli uznać wyższość śmierci

Satyra społeczna

Albrecht Dürer [czytaj: albrecht djurer] *Śmierć i rycerz*

Źródło: Albrecht Dürer, 1510, drzeworyt, domena publiczna.

Polecenie 5

Na podstawie drzeworytu Albrechta Dürera wyjaśnij, co symbolizuje przedmiot trzymany przez Śmierć.

” Rozmowa Mistrza Polikarpa ze Śmiercią

[...]

Otoć każdy [lekarz fałci](#),
Nie pomogą jego maści;
Pożywają mistrzostwa swego,
[Poki nietu czasu mego](#),
A poki jest wola Boża,
Poty człowiek [praw niezboża](#).
Nie pomogą apoteki,
Przeciw mnie żadne leki –
A wżdy umrzeć każdy musi,
Kto jich lekarstwa zakusi;
Na mały czas mogą pomoc,
Iż [niemocny](#) weźmie swą moc.
A wżdy koniec temu będzie,
Gdy lekarz w mej szkole siędzie,
Bowiem przeciw śmirtelnej szkodzie
Nie najdzie ziela na ogrodzie.

[...]

Morzę sędzie i [podsędk](#),
Zadam jim wielkie smętki.
Gdy swą rodzinę sądzą,
Często na skazaniu błądzą –
Ale gdy przydzie Sąd Boży,
Sędzia [w miech piszczeli włoży](#):
Już nie pojedzie na [roki](#),
[Czyniąc niesprawie otwłoki](#),
Co przewracał sądy wierne,
Bierząc [winy nieumiernie](#),
Bierząc od złostników dary,
Sprawiając jich niewiery –

To wszystko będzie [wzjawiono](#)

I ciężko pomszczono.

[...]

Źródło: *Dialog mistrza Polikarpa ze Śmiercią*, [w:] Wojciech Ryszard Rzepka, Wiesław Wydra, *Chrestomatia staropolska. Teksty do roku 1543*, Wrocław 1995, s. 268.

Ćwiczenie 17

Wyjaśnij, co łączy reprezentantów obu przedstawionych w tekście profesji.

Ćwiczenie 18

Na podstawie tekstu, wylicz zarzuty stawiane lekarzom i urzędnikom sądowym.

Ćwiczenie 19

Wyjaśnij, czemu służy ten fragment *Rozmowy...*

„To wszystko będzie [wzjawiono](#)

I ciężko pomszczono.”

Uzasadnij odpowiedź.

Ćwiczenie 20

Jak sądzisz, czy nieznany nam autor *Rozmowy...* mógł być przedstawicielem którejś z opisanych tu profesji? Uzasadnij odpowiedź.

Teksty do wyboru

Człowiek oswojony ze śmiercią

” Maciej Włodarski

Ars moriendi w literaturze polskiej XV i XVI w.

Schyłek średniowiecza był okresem, który w sposób szczególny oswajał ludzi ze zjawiskiem śmierci, czynił śmierć bliską każdemu

człowiekowi. Dużą rolę odgrywały tutaj klęski żywiołowe, gnębiące ówczesną ludzkość prawie bez przerwy. Były one uważane za wyraz gniewu Bożego i tylko do Bożej łaskawości mógł się odwołać znękany i przerażony człowiek. Błagał więc Boga o litość, a świadectwo tego znajdujemy w śpiewanych do dzisiaj w Kościele katolickim suplikacjach: „Od powietrza, głodu, ognia i wojny wybaw nas, Panie”. Nieprzypadkowo na pierwszym miejscu wymienia się tu „powietrze”, czyli zarazę, a tuż za nią głód.

Epidemie dżumy i innych chorób zakaźnych szczególnie dały się we znaki w XIV i XV w., choć występowały już wcześniej, a także nie skończyły się w XV w., lecz – z mniejszą wprawdzie częstotliwością – pojawiały się w dwóch następnych stuleciach. Jedną z pierwszych epidemii w XIV w. ogarnęła kraje zachodniej Europy ok. r. 1305. Później, średnio co 2–3 lata, zaraza opanowywała bądź część jakiegoś kraju (region, miasto), bądź nawet większą część Europy obejmując kilka państw. Zdarzały się jednak okresy, kiedy kolejno rok po roku dany obszar był nawiedzany przez epidemię. W końcu ludzie już tak „zżyli się” z powietrzem morowym, że całkowite jego ustąpienie wydawało się im niepodobieństwem. [...] Najgroźniejszą z epidemii średniowiecznych była tzw. „czarna śmierć”, która objęła swoim zasięgiem w latach 1348–1350 prawie całą Europę, zabierając blisko połowę (lub, jak podają inne źródła, jedną trzecią) jej ludności. W Krakowie, wedle ówczesnych zapisków, umierało 40–50 osób dziennie. Nikt nie był pewny dnia ani godziny. Śmierć zaskakiwała ludzi nagle: czy to na ulicy, czy w domu, we śnie lub przy pracy. [...]

Zarazom towarzyszył najczęściej głód i czynił on wcale nie mniejsze spustoszenia wśród ludzi niż „powietrze”. Głód też, a właściwie obawa przed nim była jedną z przyczyn zgłaszania się wielkich mas

chłopstwa z terenów dotkniętych klęską nieurodzaju na wyprawy wojenne, zwłaszcza na wyprawy krzyżowe. Wojen zaś w średniowieczu nie brakowało. Blisko dwieście lat (1096–1270), oczywiście z przerwami, ciągnęły się zmagania podejmowane przez kolejne wyprawy krzyżowe. W latach 1337–1453 trwała wojna stuletnia między Francją i Anglią. Wcześniej zgniecionych zostało kilka powstań chłopów i mieszczan (1251, 1323–28, 1358, 1381). Początek w. XV przynosi wojny husyckie. Oczywiście każda z tych walk kończyła się śmiercią setek lub tysięcy istnień ludzkich. Dla przykładu: w bitwie pod [Crécy](#) (1346) zginęło 1500 rycerzy francuskich, ale po zduszeniu powstania paryskiego (1358) w ciągu dwóch tygodni wymordowano ponad 20 tysięcy ludzi. [...]

Teologia duszpasterska, dostrzegając szczególne zagrożenie człowieka w chwili zgonu, szuka zarazem środków zaradczych – tak rodzi się myśl napisania odpowiednich „przewodników”, które wytyczyłyby właściwy kierunek postępowania, ostrzegały i uczyły. Powstają więc zarówno „sztuki życia” (*artes vivendi*) dające wskazówki co do zasad, jakich należy przestrzegać w ciągu całego życia, jak i „sztuki umierania” (*artes moriendi*) zajmujące się owym tak ważnym dla człowieka momentem granicznym w jego bytowaniu. [...]

Źródło: Maciej Włodarski, *Ars moriendi w literaturze polskiej XV i XVI w.*, Kraków 1987, s. 7–13.

Polecenie 6

Przeczytaj zamieszczony fragment opracowania autorstwa Macieja Włodarskiego. Na jego podstawie napisz:

- a) notatkę, w której wymienisz przyczyny, dla których motyw śmierci był tak ważny w średniowieczu;
- b) temat: „Czy i dziś możliwy jest taki lęk przed śmiercią?”. Rozważ problem, odwołując się do:

- *Rozmowy Mistrza Polikarpa ze Śmiercią*,
- wybranej lektury obowiązkowej,
- wybranych kontekstów.

Przedstaw również swoje zdanie i je uzasadnij. Twoja praca powinna liczyć co najmniej 400 wyrazów.

Dobro i zło

” Skarga umierającego

A

Ach! Moj smętku, ma żałości!
Nie mogę się dowiedzieci,
Gdzie mam pirwy nocleg mieci,
Gdy dusza z ciała wyleci.

B

Byłem s młodości w rozkoszy,
Nie usłałem swojej duszy,
Już stękam, już mi umrzeci,

Dusza nie wie, gdzie się [dzieci](#).

C

Com miał [jimienia](#) na dworze,
Com miał w skrzyni i w komorze,
To mi wszystko opuścici,
Na wieki się nie wrocici.

D

Dziatki s matką narzekają,
Bracia mię w [rzkomo](#) żałują,
Ku jimieniu przymierzają,
Na mą duszę nic nie dbają.
[...]

H

[Halerzem](#) łakomo zbierał,
Swoj żywot rozpustnie [chowal](#):
Prze ty dwa bogi przekłeta
Nie czcilem żadnego święta.

I

Jałmużnym nędznem nie dawał,
Ofierym Bogu nie czynił,
[Ni z pirwiny, ni z nowiny](#).
Bogum nie dał z siebie winy.
[...]

L

Leży ciało, barzo stęka,
Duszyca się barzo lęka,

Bog się [z liczby upomina](#),
Diabeł na grzechy wspomina.

M

Młotem moje pirzsi biją,
Dusza nie śmie [wynić](#) szyją;
Widzi niebo [zatworzone](#),
Widzi piekło otworzone.

[...]

V

Wircę się, wołam pomocy,
Nikt za mię nie chce umrzeci,
Nikt przyjaciel na tym świecie,
Jedno [w Bodze](#) nadzieję mieci.

X

Kryste, przez tve umęczenie,
Rozprosz diable obstępnie,
Daj duszycy przeżegnanie,
Daj ciału dobre skonanie!

Y

Ja twoj synek marnotrawny,
Tyś moj otec miłosierny,
Żal mi tego, iżem cię gniewał,
Ale ciem się [nie otrzekał](#).

Z

[Zażżycie-ż](#) mi świeczkę ale,
Moji mili przyjaciele!

Dusza jidzie z krawym potem;
Co mnie dzisiaj, to wam potem.
Amen.

Źródło: *Skarga umierającego*, [w:] Wojciech Ryszard Rzepka, Wiesław Wydra, *Chrestomatia staropolska. Teksty do roku 1543*, Wrocław 1995, s. 278–280.

Ćwiczenie 21

Przeczytaj przytoczone fragmenty XV-wiecznego polskiego utworu *Skarga umierającego*. Jest to literacka wersja *ars moriendi*. Napisz, czego boi się umierający, a czego oczekuje na łożu śmierci.

Ćwiczenie 22

Zinterpretuj ostatnią strofę *Skargi umierającego*.

Pani Gość i Mistrz Miron

” Miron Białoszewski

Wywiad

MISTRZ MIRON

Puka? Kto?

(*uchyla*)

Acha...

Chwileczkę... już

PANI GOŚĆ

Pan woli ludność czy bezludność?

MISTRZ MIRON

Trochę bez, trochę z

PANI GOŚĆ

z z z, to nie przeszkadza?

MISTRZ MIRON

jak fruwa – nie, w rurach – nie,
jak za długo siedzi – tak

PANI GOŚĆ

Tak się rozglądam, dobrze tu panu?

MISTRZ MIRON

Przeważnie... przepraszam, pani nazwisko?

PANI GOŚĆ

Na „ś”

MISTRZ MIRON

Śpiwko... Śpiaw... nie?

PANI GOŚĆ

Śmierć

MISTRZ MIRON

(zatkany)

(przez sztuczne zęby)

Ledwie wpuściłem
myślałem, że dziennikara

PANI GOŚĆ

Kara

MISTRZ MIRON

Za co?

PANI GOŚĆ

Za życie

MISTRZ MIRON

Już?

(pada na dobre)

(z kieszeni MISTRZA MIRONA wysuwa się chytrze kartka)

„Nie każcie mi już niczym więcej być!

Nareszcie spokój”

Źródło: *Wywiad*, [w:] Miron Białoszewski, *Poezja polska od średniowiecza do współczesności*, wybór Jerzy Polanicki, Anna Rajca, Warszawa 2000, s. 626–628.

Polecenie 7

Przeczytaj zamieszczony utwór Mirona Białoszewskiego zatytułowany *Wywiad*. Napisz jego interpretację.

Zadaniowo

Polecenie 8

W parach ułóż wywiad ze śmiercią. Przyjmij rolę dziennikarza lub śmierci.

Polecenie 9

Francuski mediewista [Philippe Ariès](#) pisał w książce *Człowiek i śmierć*, że śmierć w średniowieczu była oswojona. Wyjaśnij w notatce, jak rozumiesz słowa tego historyka.

Polecenie 10

Przygotuj krótką prezentację na temat motywu śmierci w tekstach kultury z różnych epok. Wykorzystaj poniższe narzędzie, za pomocą którego możesz dodać zdjęcia, notatki, ważne i ciekawe informacje.

Źródło: Contentplus.pl sp. z o.o., licencja: CC BY 3.0.

Źródło: Contentplus.pl sp. z o.o., licencja: CC BY 3.0.